

**Зауваження і пропозиції Національної асоціації адвокатів України
до проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального процесуального
кодексу України щодо забезпечення виконання судових рішень»
(реєстр. № 3892 від 17.07.2020)**

Національною асоціацією адвокатів України здійснено правовий аналіз проекту Закону України «Про відшкодування шкоди потерпілим від насильницьких кримінальних правопорушень» (реєстр. № 3892 від 17.07.2020) (далі - проект Закону України (реєстр. № 3892 від 17.07.2020)).

Законопроект, як зазначено в пояснювальній записці до нього, передбачає підвищення гарантій прав потерпілих від насильницьких кримінальних правопорушень та їх близьких родичів і членів сім'ї шляхом надання їм державної соціальної допомоги у вигляді відшкодування шкоди.

Мети законопроекту пропонується досягти шляхом визначення підстав та умов, а також порядку відшкодування за рахунок держави шкоди, завданої внаслідок насильницьких кримінальних правопорушень, що посягають на життя та здоров'я фізичної особи.

За результатами проведеного правового аналізу законопроекту (реєстр. № 3892 від 17.07.2020) НААУ вважає, що його прийняття сприятиме забезпеченню зміщення акцентів кримінальної юстиції з пунітивного на відновно-компенсаційний, та, як наслідок, забезпечить реальне гарантування охорони і захисту прав та інтересів потерпілого у кримінально-правових відносинах, відновлення соціальної справедливості та збалансування публічних та приватних засад у кримінальному провадженні.

Водночас, НААУ вважає за доцільне висловити такі зауваження та пропозиції до проекту Закону України (реєстр. № 3892 від 17.07.2020):

1. Щодо визначення поняття «насильницьке кримінальне правопорушення».

1.1. Пункт 1 частини першої статті 1 проекту Закону України (реєстр. № 3892 від 17.07.2020) містить визначення поняття «насильницьке кримінальне правопорушення - передбачене Кримінальним кодексом України умисне суспільно небезпечне діяння, внаслідок якого потерпілому заподіяно тяжке тілесне ушкодження або смерть, а також суспільно небезпечне діяння проти статевої свободи та статевої недоторканості або вчинене щодо дитини, яким потерпілому заподіяно фізичне або психологічне насильство».

Вважаємо, що у наведеному в законопроекті визначенні поняття «насильницьке кримінальне правопорушення» допущено необґрунтовану різницю у термінології, адже йдеться про умисне суспільно небезпечне діяння (що вже унеможлиблює відшкодування за дії неосудних та малолітніх осіб) та про суспільно небезпечне діяння. Звертаємо увагу, що термінологія має бути уніфікованою, що, у свою чергу, призведе до розширення кола потерпілих, яким може бути відшкодовано шкоду.

1.2. Відповідно до Європейської конвенції щодо відшкодування збитку жертвам насильницьких злочинів 1983 р., виходячи з понять справедливості і суспільної солідарності, необхідно розглянути положення жертв умисних насильницьких злочинів, які зазнали замаху на їхній фізичний стан або здоров'я, або осіб, які перебували під опікою загиблих у результаті злочину. Отже, було б доречно, визначенням поняття «насильницьке кримінальне правопорушення» охопити, як мінімум, склад розбою.

2. Положення щодо умов відшкодування шкоди.

2.1. У пункті 1 частини першої статті 5 проекту Закону України (реєстр. № 3892 від 17.07.2020) передбачено, що потерпілий має право на відшкодування шкоди у зв'язку з втратою заробітку (доходу) внаслідок заподіяння насильницьким кримінальним правопорушенням шкоди його здоров'ю.

У зв'язку із зазначеним, маємо зауважити, що потребує уточнення поняття доходу, відсутність якого може бути відшкодовано.

2.2. Компенсація шкоди, яку передбачено статтею 5 проекту Закону України (реєстр. № 3892 від 17.07.2020), не включає таку категорію, як особи, що знаходяться на утриманні потерпілих. Це суперечить положенням статей 2 та 4 Європейської конвенції щодо відшкодування збитку жертвам насильницьких злочинів 1983 р., де вказано, зокрема, що компенсація повинна покривати залежно від випадку, принаймні такі види збитку: втрата заробітку, витрати на ліки та госпіталізацію, витрати на поховання і у випадках, що стосуються осіб, що знаходяться на утриманні, - утримання.

2.3. У частині третій статті 5 проекту Закону України (реєстр. № 3892 від 17.07.2020) зазначено, що у разі, якщо внаслідок вчинення насильницького кримінального правопорушення потерпілий перебуває у закладі охорони здоров'я у загрозовому для життя стані, відшкодування шкоди здійснюється невідкладно. У такому випадку потерпілий та/або його близькі родичі та члени його сім'ї або у разі їх відсутності визначений керівником закладу охорони здоров'я представник закладу охорони здоров'я має право звернутись із заявою про відшкодування витрат на медичні послуги, лікарські засоби та медичні вироби, фінансування яких не передбачено за рахунок бюджетних коштів, до органу, на який покладається відшкодування витрат.

Вважаємо, що відшкодування витрат на медичні послуги, лікарські засоби та медичні вироби, «фінансування яких не передбачено за рахунок бюджетних коштів» на практиці буде ускладненим, адже в ургентних випадках особі може бути складно отримати підтвердження того, що медичні послуги, лікарські засоби та медичні вироби, не фінансуються за рахунок бюджетних коштів.

3. Щодо розміру шкоди, за якої відшкодування потерпілому не проводиться.

У частині першій статті 6 проекту Закону України (реєстр. № 3892 від 17.07.2020) зазначено, що мінімальний розмір відшкодування шкоди не може бути менше сорока відсотків від встановленого на 1 січня відповідного року прожиткового мінімуму для працездатних осіб в розрахунку на одну особу на день звернення. У разі коли розмір заявленої (підтвердженої) до виплати суми виявиться меншим мінімального розміру відшкодування шкоди, така виплата не проводиться.

Водночас частиною четвертою цієї ж статті передбачено, що у випадку, якщо потерпілий не може надати підтвердження фактично завданої шкоди, йому виплачується 40 відсотків від мінімального розміру встановленої виплати.

Вважаємо, що передбачені частиною першою обмеження щодо розміру шкоди за якої відшкодування потерпілому не проводиться, на практиці призведе того, що потерпілому буде простіше не підтверджувати розмір суми, щоб отримати відшкодування.

4. Щодо документів, які подаються для відшкодування шкоди.

4.1. Пунктом 5 частини першої статті 7 проекту Закону України (реєстр. № 3892 від 17.07.2020) визначено, що особи, зазначені в абзацах другому і третьому частини першої статті 4 цього Закону, які звертаються за відшкодуванням шкоди, подають документи, що підтверджують розмір втраченого заробітку. Разом з тим, пунктом 1 частини першої статті 5 проекту Закону передбачено, що потерпілий має право на відшкодування шкоди, у зв'язку з втратою заробітку (доходу). Таким чином, у наведеному

формулюванні вбачається колізія, оскільки пунктом 5 частини першої статті 7 законопроекту не передбачено подачі особами, які звертаються за відшкодуванням шкоди, документів, що підтверджують розмір втраченого доходу.

4.2. Пунктом 6 частини першої статті 7 проекту Закону України (реєстр. № 3892 від 17.07.2020) серед переліку документів, що подаються для відшкодування шкоди вказано випис з медичної карти амбулаторного (стаціонарного) хворого або копію висновку судово-медичного та/або судово-психіатричного експерта, а у разі загибелі потерпілого — копію свідоцтва про смерть.

Вважаємо, що слово «загибель» має різне лексичне навантаження, а тому коректніше застосувати слово «смерті».

5. Щодо переліку умов, що не є підставами для відмови у відшкодуванні шкоди.

Частиною другою статті 8 проекту Закону України (реєстр. № 3892 від 17.07.2020) визначено, що: «не є підставою для відмови у відшкодуванні шкоди звільнення особи від кримінальної відповідальності з підстав, визначених Кримінальним кодексом України, вчинення суспільно небезпечного діяння неосудною особою або якщо не встановлено особу, яка вчинила насильницьке кримінальне правопорушення.»

НААУ вважає, що у вказаному переліку умов, що не є підставами для відмови у відшкодуванні шкоди, доцільно передбачити «вчинення суспільно небезпечного діяння, особою, яка не досягла віку кримінальної відповідальності». І, відповідно, викласти частину другу статті 8 проекту Закону України (реєстр. № 3892 від 17.07.2020) у такій редакції: «2. Не є підставою для відмови у відшкодуванні шкоди звільнення особи від кримінальної відповідальності з підстав, визначених Кримінальним кодексом України, вчинення суспільно небезпечного діяння неосудною особою, особою, яка не досягла віку кримінальної відповідальності, або якщо не встановлено особу, яка вчинила насильницьке кримінальне правопорушення.»

6. Щодо зміни розміру відшкодування шкоди жертвам насильницьких злочинів.

В аналізованому проекті Закону України (реєстр. № 3892 від 17.07.2020) не знайшли належним чином відображення положення статті 8 Європейської конвенції щодо відшкодування збитку жертвам насильницьких злочинів 1983 р. Так, Європейський суд з прав людини постановив, що відшкодування шкоди жертвам насильницьких злочинів може бути зменшено чи відмінено, якщо постраждалі замішані в злочині або знаходяться в організації, що займається злочинною діяльністю («Ларраньяга Аранда та інші проти Іспанії», заява № 73911/16, 233/17, 3086/17 і 5155/17 та «Мартінес Агірре та інші проти Іспанії» № 75529/16 і 79503/16). При цьому Суд зазначив, що справи про компенсацію не вимагади від органів влади або судів враховувати зміст або результат кримінального провадження. Фактично застосування умови про звільнення від відповідальності відмови в компенсації не вимагало передбачуваного членства в злочинній або насильницькій організації, яке повинно було бути встановлено кримінальним провадженням, а органи влади на практиці могли покладатися на інші джерела такої інформації, що вони і робили.

7. Щодо ставки збору на відшкодування шкоди.

НААУ вважає, що у частині шостій статті 12 законопроекту (реєстр. № 3892 від 17.07.2020) також варто було б передбачити, що у разі ухвалення обвинувального вироку, яким особу визнано винуватою у вчиненні двох і більше кримінальних правопорушень, ставка збору на відшкодування шкоди, завданої насильницьким кримінальним правопорушенням, визначається та справляється за кожним правопорушенням окремо, а не за найбільш тяжким кримінальним правопорушенням, за яким особу визнано винуватою, як це має місце в аналізованому проекті Закону.

8. Щодо відповідальності за ухилення від оплати збору на відшкодування шкоди.

НААУ також вважає за доцільне передбачити в законопроекті відповідальність за ухилення від оплати збору на відшкодування шкоди, завданої насильницькими кримінальними правопорушеннями.

Зважаючи на все вищевикладене, НААУ висловлює підтримку ідеї проекту Закону України (реєстр. № 3892 від 17.07.2020), водночас вважає, що законопроект потребує доопрацювання з урахуванням висловлених зауважень та пропозицій.